

БІРЫҢҒАЙ АҚПАРАТТЫҚ ОРТАДА МЕТАДЕРЕКТЕРДІ ЕНГІЗУ ЖӘНЕ ТАРАТУ: МАКАО УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ

Присцилла Пун

Техникалық процестер бөлімінің басшысы

Макао университетінің кітапханасы

pipun@um.edu.mo

АБСТРАКТ

Кітапханалардағы каталогтау және метадеректер 1990-шы жылдардың ортасынан бастап Дүниежүзілік интернет пен коммуникациялық технологиялар эволюциясының әсерінен белсенді дамып келеді. Презентацияның мақсаты – каталогтаудың даму тарихына және Макао университетінің кітапханасында метадеректерді пайдалану тәжірибесіне қысқаша шолу, сондай-ақ дәстүрлі каталогтаудан құрылымдық деректерді басқаруға ілгерілетуге және дайындауға, статикалық каталогтан және деректердің бірыңғай массивінен динамикалық көп арналы іздеу платформасына өтпелі өзгерістерді көрсету. Кітапханалық библиографиялық деректердің құндылығын арттыру оларды жергілікті, өңірлік және әлемдік деңгейлерде бөлісу және қайта пайдалану мүмкіндігінде болып табылады. Бұл мақсатқа кітапханалық ынтымақтастық пен кітапхана қызметкерлерінің Үздіксіз білім алуы ықпал етеді. Сондай-ақ, MALAHub, Макао Арнайы Әкімшілік аймағының Үкіметінің қаржылық қолдауымен 2019-да іске қосылған аймақтық академиялық ресурстарды бөлудің жаңа жобасы ұсынылады. Жобаның мақсаты – Макао академиялық кітапханалар Альянсының (MALA) 9 мүше кітапханаларында қол жетімді ресурстардың барлық түрлерін, соның ішінде физикалық бірліктерді, консорциумның жазылу ресурстарын және жеке жазылым кітапханаларын, ашық қол жетімділік ресурстарын, меншікті сандық кітапханалар мен қауымдастықтарды біріктіру, қол жеткізу және бөлісу. MALAHub метадеректерін тиімді пайдаланудан басқа, Үкімет пен қауымдастық көптеген тақырыптық ресурстық порталдарды ұсынды. Осындай алғашқы тақырыптық портал – португал тіліндегі барлық қол жетімді ресурстарды біріктіретін португал тілі – 2019-да іске қосылды. Жақын арада Макао білім беру порталын, арнайы коллекциялар порталын және басқаларын ашу жоспарлануда.

Жоба ақылы іздеу платформасын қолдану арқылы жүзеге асырылды. Жобаның үш негізгі элементі:

1. Орталық портал: MALA мүшелерінің ресурстары мен метадеректерінің жиынтығы, ашық қол жетімділік ресурстары және т.б.;
2. Жеке порталдар: жеке MALA мүшелерінен ресурстар мен метадеректерді жинауға және сақтауға арналған жергілікті іздеу жүйелері. Жеті MALA кітапханасына жеті жеке іздеу платформасы орнатылды;
3. Тақырыптық порталдар: MALA мүшелерінен алынған метадеректер үшін ерекше критерийлерді (ашық қол жетімділік ресурстарын қоса алғанда) пайдалану және анықтау негізінде еркін әзірленетін порталдар.

Жобаны жоспарлау мен іске асырудағы артықшылықтар мен қиындықтар, сондай-ақ метадеректерді тиімді басқару және бірыңғай ақпараттық кеңістіктегі ынтымақтастық үшін мүмкін негіздерді әзірлеу талқыланады.

Баршаңызға қайырлы күн. Мен осы жылғы Еуразиялық академиялық кітапханалар конференциясына шақырылғанымға қуаныштымын. Макао университеті кітапханасының тәжірибесімен бөлісуге өте қуаныштымын. Рахмет, EALC. Рахмет, Эйприл!

Маған Сидней Шелдонның кітапханалар туралы айтқан мына сөздері ұнайды. Кітапханалар қиялды толтыратын энергияны жинақтайды. Олар әлемге терезесін ашып, өміріміздің сапасын жақсартуға үлес қосады. Ия, кітапханалар өміріміздің сапасын жақсартуға ықпал етеді. Бұдан артық дұрыс айтуға болмас.

Бүгінгі презентациямда мен сіздерге UM кітапханасының дамуы туралы және метамәліметтер стандарттары мен ресурстарын бөлісу туралы оның соңғы жобалары туралы айтып беремін.

Әуелі, біраз таныстырмалы ақпарат берейін. Макао қайда екенін білесіз бе? Ол Қытайдың оңтүстік жағалауында орналасқан. Бұл халықтың тығыздығы жоғары шағын қала. Оның 96 пайызы қытай немесе кантон тілінде сөйлейді. Екі пайызы португал тілінде сөйлейді. Туризм оның экономикасына айтарлықтай үлес қосады. Макао – бұл халықаралық көп мәдениетті қала.

1981 жылы құрылған Макао Университеті – Макаодағы жалғыз халықаралық жалпыға ортақ университет. Ағылшын тілі оқытудың негізгі құралы болып табылады. Кейбір бағдарламалар қытай немесе португал тілдерінде де оқытылады.

Міне, біздің кітапхана қорлары.

Қараңыздар, UM кітапханасының дамуы мен ауысуларына тоқталайық.

Бұл соңғы онжылдықтардағы кәсіпорындардың дәстүрліден ақылдыға ауысуы сияқты.

1982 жылы UM кітапханасы негізгі компьютермен жабдықталды және ағылшын карталарының каталогының көп бөлігін компьютерленген мәліметтерге айналдырды. 1993 жылы ол Dupix-ті алғашқы автоматты кітапхана жүйесі ретінде қабылдады. 1990 жылдардың аяғында ол CD1-ды енгізді. CD-ROM және веб-ресурстарындағы электрондық журналдарға жазылу басталды. Содан кейін 2004 жылы «Инновациялық Миллениум» қабылданды, бұл жоғары интеграцияланған кітапхана жүйесі, ол UM-де гибриді «бір терезеден» іздейді. Соңғы жылдары біз Discovery қызметін қабылдадық, өткен жылы LSP Alma-ға көштік.

Осы ауысу кезінде біз нені түсіндік? Біздің кітапхана қорынан алынған библиографиялық мәліметтер кітапханамыздың мұрасы екенін білдік.

UM кітапханасының дамуы ұйым өсуінің экологиялық тұрғыдан ең қонымды моделіне сәйкес келді. Біз қазір альянстар арқылы өсудің ең жоғары сатысында тұрмыз.

2014 жылы Макао академиялық кітапханасының альянсы құрылды және сол уақыттан бастап UM кітапханасы осы альянсқа қосылды.

4M1E талдауын қолдана отырып, кітапхана метамәліметтерін құру мен басқарудың ағымдағы күйін көрсетейік. Біз пайдаланушының сұранысына бағдарланғанбыз және интерактивті тәжірибеге баса назар аударамыз. 4M1E – “Адам, Машина, Материал, Әдіс және Органы” білдіреді. Адам туралы айтар болсақ, біз қызметкердің кәсіби білімі мен жұмыс орнында біліктілігін арттыруына, сондай-ақ жұмысқа деген мотивациясы мен жұмысқа белсенді кірісіп еңбектенуіне назар аударамыз. Машина туралы айтсақ, бұл біздің күнделікті метамәліметтерді басқару кезінде қолданатын құралымыз. Әзірге LSP өте танымал. Материалдар туралы айтсақ, бізде ішкі немесе дүниежүзілік желіден метамәліметтердің әртүрлі көздері бар. Халықаралық және жергілікті каталогтау стандарты да біздің материалдарымыздың бөлігі болып табылады. Әдіске тоқталсақ, біз жұмыс процестері мен ынтымақтастыққа көбірек назар аударамыз. Сондай-ақ нұсқаулар, озық тәжірибелер және ортақ тәжірибе де маңызды. Электрондық орта туралы айтсақ, бейнелеу технологиялары 5g, 6g үлкен деректер, семантикалық веб және деректер сияқты маңызды. Бұған қатысты жергілікті және әлемдік деңгейде кейбір алаңдаушылықтар мен тұжырымдар да бар.

«Әлемдік деңгейде ойла, бірақ жергілікті адам сияқты әрекет жаса» деген сөз бар. Көптеген жағдайларда бізде жергілікті кітапханаларда белгілі бір тәжірибеге немесе ережелерге сүйенген әлемдік стандарттар мен ережелер болады. Мысалы, IFLA және ALA нұсқауларын немесе стандарттарын жергілікті кітапхана процедураларына енгізесіз. Керісінше, кейбір төменгі деңгейдегі жобалар немесе бастамалар жоғары деңгейлерде өзгерістер әкелуі мүмкін. Мысалы, Конгресс кітапханасындағы кооперативті каталогтау бағдарламасы, сонымен қатар адамдардың кері атаулары туралы жобалары. Бұл жобалар әртүрлі елдерге арналған каталогтау конвенцияларын жинайды. Ол 1996 жылы басталды, қазір біз бұл файлдарды әртүрлі елдерден жаңартып жатырмыз.

Міне, мысалы, біз каталогтаудың кейбір әлемдік стандарттарын аудардық. Біз RDA-ны қайта аудардып, оны жергілікті ережеге енгіздік. RDA каталогтау бойынша UM Кітапханаларындағы кейбір жергілікті нұсқаулары мынау.

Міне, IFLA каталогтау сессиясындағы Адам аттары жобасы. Өткен жылы біз тек Грецияға қатысты файлды және қытай аттарына қатысты файлды жаңарттық. Қытай аттарының файлында ол үш бөлікті қамтиды: бір бөлігі Қытайдан, екінші бөлігі Гонконгтан, ал үшінші бөлігі Макаоға тиесілі. Біз осы конвенциялардың барлығын файлдарға енгіземіз және оларды IFLA веб-сайттарына орналастырамыз, осылайша әр түрлі елдердің кітапханашылары олармен онлайн режимінде оңай кеңес ала алады.

Ресей Федерациясына қатысты файлдар 2016 жылы жаңартылды. Сонымен қатар Қазақстанға қатысты файл бар, бірақ ол 1977 жылы жасалған, сондықтан, бізге ол файлды жаңарту керек.

Мен де сіздермен IFLA каталогтау бөлімінің ағымдағы іс-қимыл жоспары туралы бөліскім келеді. Бізде төрт бағыт бар. Біріншісі стандарттар арасындағы келісімділік туралы. Қазір әзірленіп жатқан немесе дайындалған көптеген стандарттар немесе

нұсқаулар бар, сондықтан олардың арасындағы үйлесімділікті сақтау маңызды. Метаәліметтер кітапханашыларының негізгі құзыреттіліктерін анықтау өте маңызды. Үшінші бағыт – секцияның негізгі құжаттарын халықаралық масштабта насихаттау. Сондай-ақ, осы нұсқаулықтар мен құжаттардың әртүрлі тілдерге аудармаларын жасау өте маңызды. Төртінші назар – өкілеттіктерді бақылау және жеке куәлікті басқару. Адамдардың жобалық құралдары да осы назарға алынған. Егер сіз іске асыру жоспарын толығырақ білгіңіз келсе, осы сілтемені басыңыз. Сонымен қатар жақында бізде енді пайда болатын метаәліметтер стандарттары туралы виртуалды іс-шара болды, Сізді қызықтырса, оны YouTube-тен де көре аласыздар.

IFLA әдетте құжаттардың келесі түрлеріне сілтеме жасау үшін стандарттар терминін қолданады. Тұжырымдамалық модельдер, сипаттауға арналған ресурстар, форматтық кодтар, нұсқаулықтар және ең жақсы тәжірибе стандарттарға енгізілген. Егер сіз көбірек стандарттармен танысқыңыз келсе, осы слайдтың төменгі жағындағы сілтемені басуыңызға болады. Бізде IFLA-да жаңа метаәліметтер стандарттары бар. Мысалы, LRM, Library Reference Model – бұл не концептуалды модель, не деректер моделі, ISBD – LRM-ге сәйкестендіру үшін қайта қаралатын алғашқы мазмұн стандарты. UNIMARC немесе MARC стандарты – бұл әрбір кодтау форматы.

Мен сіздермен Макаодағы ресурстарды бөлісу жобасымен бөліскім келеді.

MALA хабы – Макао үкіметінің қолдауымен 2019 жылы басталған аймақтық академиялық ресурстарды бөлісу жобасы. Бұл Макао академиялық кітапханасының альянсына арналған жоба, негізінен, кітапхана қорын мүшелер арасында бөлуге және альянстың жазылу дерекқорларын пайдалануды насихаттауға бағытталған. Сондай-ақ қалалық деңгейде оқыту мен оқу қызметін қолдауға және жақсартуға, мүшелер арасындағы ынтымақтастықты арттыруға ниеттенеді.

Бұл жобада үш бөлім бар. Бірінші бөлім – MALA хабы, орталық порталы. Екінші бөлім – жекелеген мекемелерге арналған жеті ашылу порталы, ал үшінші бөлім – тақырыптық порталдар. Міне, жобаның жүйелік негізі. Негізінде, бұл жеке кітапханаларға арналған пайдалану платформаларын ұсынады, содан кейін біз осы метадеректердің барлығын, соның ішінде орталық порталға кәсіподақтар каталогы ретінде ашық қол жетімді ресурстарды жинадық. Одан кейін одақ каталогы бойынша бізде мүшелер арасында, сонымен қатар сыртқы әлемде кітапхана аралық құжат алмасу қызметтері сияқты ерекшеліктері де бар.

Орталық порталдардан ала отырып, біз кейбір тақырыптық хаттамаларды да жасадық. Мысалы, бұл португал порталы. Қолдануды жеңілдету үшін біз осы порталдарда барлық португал тілдік қорларын жинадық.

MALA Hub жобасының тағы бір мақсаты – Макаода сапалы білім беру.

Соңынан, мен болашақта болатын кейбір қиыншылықтары туралы да айтқым келеді.

Үлкен органы сканерлеп, алға талпына отырып, бізде метаәліметтерді басқару үшін келешекте қиындықтар туындауы мүмкін. Мысалы, дамып келе жатқан

технологияның метамәліметтерді құруға және басқаруға, деректерді талдауға, индекстеуге және ашуға әсері.

Бізде метадеректер кітапханашыларының өзгеретін ережелері бар. Мысалы, жеке тұлғаны басқаруды зерттеудің ақпараттық жүйесі және ашық мәліметтер. Сондай-ақ, біз архивтер, мұражайлар, кейбір мәдени немесе мұралық жобалар сияқты сандық гуманитарлық ғылымдар сияқты әр түрлі салаларға интеграция жасаймыз.

Сонымен қатар орта мектептерге арналған оқу бағдарламасы. Олар кітапханалардың ықтимал қажеттіліктеріне және пайдаланушылар мектебінің күткендеріне жауап бере ме? Сонымен қатар қызметкердің үздіксіз білімі мен кәсіби шеберлігі. Демек, үйренуге және өзгеруге дайын болайық!

Бүгінге бары осы.

Назарларыңызға рақмет!